

No és possible parlar de la figura de Francesc Macià sense trobar-se, sorgint de dins d'un mateix, o provocat pels interlocutors, amb un corrent d'una certa esquerpesa o violència.

Aquesta afirmació inicial podria ajudar a centrar un dels cairès més vius de la personalitat de l'home singular que provoca avui no solament aquesta exposició, sinó tot el ressò, directament obert o ocult, que ~~promouen~~ prou clar es veu.

Jo no sóc un especialista en història i ignoro tant com el menys informat dels presents, tot allò que sigui detall en la vida del qui fou veneradíssim i esti tan estimat President de la Generalitat. No tinc tampoc cap mena d'entusiasme per la menuda història dels moviments polítics al nostre país. Sóc aquí, però, només perquè m'ho va demanar la cap de serveis de cultura, la qual em suggerís que digués uns mots a propòsit de les relacions de Macià amb Lleida.

Més que establir el rosari cronològic d'aquestes relacions, jo el que em sembla que tot lleidatà ha de tenir present és la fidelitat constant que al llarg de la seva vida Macià va tenir envers aquesta ciutat i les terres de Ponent.

Dit això, retorno a aquella afirmació inicial que no és possible parlar de l polític i estadista sense trobar-se un remolí de violència o esquerpesa. I això cal aclarir-ho :

Francesc Macià desafia la classificació fàcil. Hom pot dir de polítics i figures importants del seu temps què eren, quins eren llurs perfils . Ben cert que veiem clara la figura de Llairet, la figura de Manyé i Flaquer, de Cambó : hi ha cenetistes, republicans amb róssec federal, marxistes i bakuninistes, conservadors a ultrança, integristes catòlics. Francesc Macià és indefinitible. Només se li manté, de tota la gamma de colors variats que formen el seu vestit públic, una tonalitat que res no destenyí : el patriotisme. Una mena de patriotisme, diguem-ho d'un cop, perquè tots tenim el nostre , una ombra del qual participia també d'una ombra del de qualsevol altre. La sort de Macià fou que aquesta mena seva

de patriotisme era molt radical, ho fou des del moment que començà a manifestar-se públicament; i és per aquest radicalisme encès que curiosament connectava amb tothom. I és que tots els catalans porten dins, -afirmació que pot semblar exagerada -un nacionalista radical; molt dissimulat, això sí, molt embolicat amb cotó, molt empolsinat de talc, perquè els cou i més s'estimen no confessar-se ultrancers.

Macià fa l'efecte d'un condemnat pel destí, algú que ultrapassa la condició humana per accedir a l'èpica, i que es veu, contra la seva voluntat, o contra una bona part de la seva voluntat, embolicat en una aventura marejadora quan es mira a distància.

"ningú no va viure la història de Catalunya des d'una positura més enervada i permanentment irritada que Macià. Tot el seu temps li oferí possibilitats que molts d'altres ahurien acceptat, però que ell refusà una i altra volta. Molts s'haurien acontentat amb els lacontents del poàviejisme que eren els de la Unió Regionalista o haurien seguit els avatars de la Unió Catalanista, que semblà produir el gran engendrament amb els descontents del Centre Nacional Català. Fins i tot, més endavant, però sempre dins el tombant de segle podia, versemblantment, per la dinàmica història i social més elemental haver-se sentit apropat al grup de El Poble Català... tampoc. Francesc Macià tenia sempre una idea de la constitució del país més avançada que qualsevol altre polític: per això dèiem que la sempre seva positura davant el problema polític de Catalunya fou sempre una mica enervada i irritada. Un bon amic coneixedor minucios del President, em deia fa poc que el dia més trist de la vida de Macià fou aquell en què hagué de cedir els seus plantejaments i esquemes d'un República catalana ~~Republicana~~ vessat vers una formulació federal hispànica, per acceptar una Generalitat abocada a fórmules autonòmiques atorgades. També aquí se sentí decebut, en tenir la sospita. Fou President de la Generalitat amb la recança de no haver pogut independitzar el país d'una manera total.

I AQUESTA REACCIO és insòlita en un membre de l'estament militar i al 1905. Macià fa una crisi interna, una reflexió sobre el poder, les interferències en el poder i veu la reacció del govern, que ja estava molt pressionat pels militars declamatoris i malavesats, com un panorama de ~~homenajes~~^{mitjans} del segle XIX, un panorama de pronunciaments i de revoltes, d'indignitats i fins i tot de retrogressió. I diu prou. S'oposa a l'actitud de la immensa majoria de l'Exèrcit, que aprovava els assalts a les redaccions del CU-Cut i de La Veu de Catalunya.

Macià estava en l'ona: havia pres contacte amb una fibra de molts i molts compatriotes. Sabem que aquelles accions, en què els culpables foren quasi premiats i les víctimes vilipendiades, promouria i precipitaria el moviment de Solidaritat Catalana, on dretes, republicans i carlins s'unirien. Aquest tipus d'accions polítiques eren les úniques que Macià, sempre mancat d'una ideologia de partit, entenia.

Quan es promulga la Llei de Jurisdiccions, conseqüència cínica dels referits assalts, Macià, un militar, se n declara contrari. I es veu llançat a la política. Fins al final. Els seus companys de cos i d'armes li diuen "rebel" "traïdor" i "catalanista". I ell total, només havia reaccionat com un català conseqüent i com un militar lúcid. Ja era coronel.

Si hagués estat un demagog, aquest gest l'hauria catapultat a les més altes metes. En tot cas, el poble català se'l mirà amb simpatia. I ell compregué que s'havia de polititzar al màxim.

D'una vida sedentària, burocràtica, esquitxada només per les seves accions tècniques a la muntanya-f.c.- i per les caceres i caminades per Vallmanya passa a cabdill aventurer, tothora en situacions al límit en actituds extremes. Per això, mentre el poble el va comprendre, els polítics, fins els catalans, el van témer.

Triomfant la Solidaritat, és elegit diputat per dues circumscripcions, Barcelona i Les Borges. Es queda només amb aquesta darrera: avui dia a les Borges Blanques encara hi ha vells macianistes. Fidelitat a una terra, fidelitat a un tros de Catalunya, la de Ponent.

Calia que deixés, si volia ser conseqüent, l'exèrcit. Els seus

superiors li allisen el camí: el -literalment- el deporten, i ell se'n va de l'exèrcit, però no pas lliurant l'espasa, sinó trencant-la. Gest, sempre el gest, una mica estrofolari, extremós.

Ja és a la política: però què hi faria un home com ell, al Parlament? sempre estigué sol, perquè el Parlament són els passadissos i les saletes de les comissions i els pactes i contrapactes en veu baixa i els paperets que volten i volten... Feia l'efecte diuen, d'un Din Quixot enderiat, de polític incòmode, d'algú que no fa el joc a cap partit polític. Per això polititzà molts catalans

Observarem com era home d'acció i d'actituds radicals en aquest doble fet: la Mancomunitat, que fou una victòria petita però efectiva, fruit del possibilisme de Prat, el deixà indiferent. L'obra cultural no li deia gran cosa. Ni tan sols emprava amb gràcia la llengua catalana. En canvi, l'Assemblea de Parlamentaris l'engresca i hi proposa fer una Convenció i anar a les armes. Quina follia, en boca d'un coronel! Va creure's de debò que allò era factible?

Retira, a la fi, la proposta i es decideix a fer els possibles per ajuntar el ciutadà -massa al ciutadà mitjà. Això, a la llarga només ho podria fer des d'uns declarats principis d'esquerra.

L'any 1918 és novament diputat per les Borges. Visita Lleida assiduament.

Antipossibilista, equivocat en molts moments en què hauria calgut actituds més tàctiques i murrís, rebutja el projecte d'Estatut que l'any 1919 elabora la Mancomunitat. I ara ja la Lliga se li posarà enfront, la qual cosa, a la llarga facilitarà que hi hagi un jovent nacionista i esquerrà.

Finalment, Macià es decideix a fer públic el seu pensament, que no és el de constituir un partit sinó arribar a una República Autònoma Catalana. I això ho explica fins i tot a Madrid. Aquell "catalanista" que deien els militars és ara un "separatista", en l'idioma dels separadors.

Ni quan l'any 1922 es crea Acció Catalana això l'afecta. No creu en partits.

El mateix any, però, ell crea Estat Català, com a moviment, i fa un intent de "Federació Democràtica Nacional. Cruells ha obser-

vat que Macià té interès a atreure's a Estat Català les formacions republicana de Marcel·lí Domingo ,a Tortosa, i de Joventut Republicana de Lleida, com si volgués exercir una pressió perifèrica i republicana no radical, sinó republicana catalanista sobre el poder conservador que la Lliga tenia encara i mantenia.

Després, però, tot això se'n va en orri : ^{Primo de Rivera i} vé Prats de Molló i durant tots els anys 20,... els viatges amb passaport apatrida o com a refugiat, a Europa i America.

Macià ho ha intentat tot, sempre amb una almosta de voluntaris una mica cap calents. Fins volia impedir la inauguració de l'Exposició Internacional de 1929 ! I sempre girant la mirada cap a una forma d'independentisme, darrerament formulada com una República Federable

No seria fins a 1931 que definitivament i a tot honor podria retornar. En tornar el seu projecte d'unitat catalana ressuscita, però ara ni les esquerres no li fan massa cas. El país ha evolucionat prou per agrumollar els seus fills entorn de partits.

I immediatament després d'una conferència d'esquerres neix Esquerra Republicana la qual guanya a les eleccions del 12 d'abril. Trista victòria, a la llarga, per a Macià, perquè tot i haver proclamat la República Catalana ha de bescanviar-la per una Generalitat modesta potser aleshores l'única forma que hom podia arrencar a un centre espanyol absolutament jacobí.

El 1932 torna a visitar Lleida i hi és rebut entusiàsticament.

La fidelitat a les terres de ponent l'acompanyà sempre : les Borges Blanques, Lleida, les finques a l'oest de Lleida, Vallmanya especialment. Tal vegada el tarannà de la nostra gent ponentina, més donada a l'acció que a la reflexió, una mica caparruda, i llençada al tot o res, també li agradava.

En tot cas és pel que significà d'home-pàtria, que el país li vol elevar el monument pel qual s'han interessat tantíssimes persones de dins i de fora. Serà un monument aixecat per molts cors.

Tampoc no havia vist amb massa entusiasme la creació de la Mancomunitat que, recordem-ho, també havia estat un atorgament, una concessió pactada després de molt suplicar-la, amb Madrid. Ja anem veient que l'acontentament no era el seu pa de cada dia.

Diu Alfons Maseras, un seu biògraf: Francesc Macià donava la impressió -i va seguir donant-la molt de temps -d'un home esquerp, d'un polític inhàbil i d'un apòstol d'una causa perduda. Adhuc podia donar la impressió d'un sectari. Però això era un miratge de la força del seu ideal. I era el resultat de la seva increbantqble fe.

No traquem els mots del context, però confirmem-nos a nosaltres mateixos que Macià no encaixà mai en la classificació del polític que té l'ofici de polític, ni del revolucionari que es precipita en la seva acció, ni del doctrinari que es mou entre teories de fumaroles. Era un idealista convençut que tenia el destí del seu poble a l'abast de la mà, només que d'altres li haguessin fet costat. Només ja al final de la seva trajectòria pogué crear el marc d'un partit -ell hauria estat més home de moviment que no de partit -un partit, dic, que tingué continuïtat. Totes les formacions que abans havia creades s'havien fos més aviat o més tard. I, entorn seu fins alguna de les obres més ambicionses de la Mancomunitat, com el projecte d'Estatut de l'any 1919, s'havien ~~anar~~ o havien caigut amb estrèpit, perdut

La seva decisió repetida de crear moviments nacionalistes tenien tots en el fons un antimonarquisme clar. Això vol dir bastant i, entre altres coses vol dir que la ~~fundació~~ d'Esquerra Republicana de Catalunya era un nom definidor.

El primer partit que s'uní a Esquerra fou Joventut Republicana pocs dies després de la formació d'Esquerra a Reus. I és que el ferment republicà catalanista a Lleida, apuntat a Lladonosa i Romà Sol-Carme Torres fou molt primerenc. I bé, Macià hi tenia força a veure amb tot això. Macià i Lleida o Macià i el ponent català anaren sempre units.

Per començar, el pare de Francesc Macià era natural de Les Borges Blanques, on el cognom Macià no és infreqüent. Que la família passés, ella i els negocis de l'oli a Vilanova i la Geltrú determinà que Francesc hi nasqués i hi visqués fins als quinze anys. La família que havia quedat a Les Borges devia també, ajudar a mantenir aquell lligam que Macià vivia de forma indirecta. No pot explicar-se, si no, que més endavant fos diputat permanent per la circumscripció de les Borges.

Quan ja ha fet uns anys de pràctiques a Madrid passa per Barcelona i Sevilla. El 1988 passa a Lleida, ja amb el grau de capità. Allí coneix gent de tota mena i estableix relacions i es casa amb la senyoreta Lamarca. Roman a Lleida, com una mena de destí final dins la seva carrera de militar. I allí li arriben els graus de coronel comandant i de tinent coronel. Mai no li sentiren parlar de política, diuen, en aquells temps.

Aquesta és una segona vinculació a Lleida, segurament la que, del punt de vista humà : es la més important. No debades del matrimoni amb una lleidatana nasqueren tres lleidatans, el darrer dels quals tenim feliçment entre nosaltres.

Macià, destinat a tantes i tan complicades accions, tindrà ja per sempre més fixat, com a teló de fons familiar, d'amistats, i d'inclinació al generós servei, les terres lleidatanes. La seva condició de cap del Cos d'enginyers a Lleida el col·loca en posició de fer els estudis preparatoris del ferrocarril de què hom parlà tant i que quedà a mig fer, de Lleida a Sant Gironç, l'anomenat Ferrocarril del Noguera Pallaresa.

La segona part de la vinculació conté dos punts de recolzament actuants dins el temps de manera repetida : Vallmanya i Les Borges Blanques. I aquest cop sí que se'l sentirà parlar de política.

I li'n sentiren a parlar perquè des del tombant de segle, Macià se sent vinculat a l'acció civil, i arriba fins a abandonar o arraconar la condició de militar. Amb l'etiqueta infamant que els membres de l'estament militar li apliquen de "traïdor". Tot va arrencar de l'assalt el 1905 de la redacció del setmanari CU CUT a Barcelona per un grup d'oficials. La reacció general de l'estament militar a favor dels assaltants, que transformà la possible condemna en una aquiescència, féu ~~man~~ revoltar el coronel Macià,